

Liège 26 2006

N O T A E

PRAEHISTORICAE

Liège - 16.12.2006
Groupe de Contact FNRS
« Préhistoire »
« Prehistorie »
Contactgroep

organisation / organisatie

Marcel Otte
Université de Liège
Service de Préhistoire
Place du XX Août 7, Bât A1
BE - 4000 Liège

Marcel.Otte@ulg.ac.be

&

Dominique Bonjean
Kévin Di Modica
asbl Archéologie Andennaise
339d, rue Fond des Vaux
BE - 5300 Sclayn (Andenne)

Scladina@swing.be
www.Scladina.be

coordination / coördinatie

Philippe Crombé
Marc De Bie
Ivan Jadin
Marcel Otte
Michel Toussaint
Philip Van Peer

D / 2006 / 7181 / 1

Het mesolithicum in Breda-Princenhage (Noord-Brabant, NL)

Pieter DIJKSTRA & Tina DYSELINCK

Samenvatting

Een proefsleuvenonderzoek in de regio Breda-Princenhage leverde in 2005 een aanzienlijk aantal mesolithisch materiaal op wat resulteerde in de uitbreiding van het opgravingsgebied in een vervolgonderzoek in 2006. De mesolithische vuursteen wordt in situ gevonden in een palimpsest met IJzertijd aardewerk, maar getuigt toch van een enkele bewoningsoccupatie. Een mesolithische vindplaats van deze omvang die zich bovendien in originele context bevindt, is van groot belang in de regio Breda West gezien de geomorfologische omstandigheden er de vondst van dergelijke contexten onwaarschijnlijk maken.

Kernwoorden: mesolithisch, oude bodem, palimpsest, spitsen, Breda West.

1. Inleiding

Tijdens het veldwerk van het proefsleuvenonderzoek van 2005 en het definitief onderzoek in 2006 te Breda-Princenhage zijn vuursteenartefacten aangetroffen tezamen met vondstmateriaal van een IJzertijdoccupatie in hetzelfde niveau. Na determinatie van het materiaal blijkt dat de vuursteen artefacten tot een mesolithische bewoningsfase behoren. Het aantreffen van een *in situ* mesolithische context is uitzonderlijk in de regio Breda West gezien klimatologische omstandigheden en de landschappelijke gegevens de conservering van dergelijke sites tot *nihil* herleidde (Verhagen, 1984; Koster, Taaye & Berkvens, 2004).

De vondsten uit het mesolithicum en de IJzertijd werden bij elkaar aangetroffen doordat de vondsten zich in de top van een oude gooreerdgrond onder een dun esdek bevonden. De Bijloop, een natuurlijke waterloop palend aan de werkputten, heeft na de mesolithische occupatie geen nieuwe sedimentatie afgezet zodat de vindplaats niet op een natuurlijke wijze is afgedekt maar in latere periodes door de mens werd opgehoogd. De bodemprofielen en het ongestoorde moedermateriaal (de C-horizont) lieten geen sporen van sedimentaire gelaagdheid na, noch van verspoeld dekzand. Kortom, er kan worden aangenomen dat de vondsten zich in originele context bevinden in wat men noemt een *palimpsest*; mogelijk dat bioturbatie de steentijdvondsten wat verplaatst hebben, gezien de afronding van de artefacten.

Het mesolithische materiaal komt uit twee verschillende contexten of depressies die tijdens het vooronderzoek en het definitief onderzoek zijn aangetroffen. Deze vondstlaag bevond zich in proefsleuf 11 die tijdens het definitief onderzoek is

uitgebreid tot werkput 1¹. De vondsten werden voornamelijk opgegraven in twee restanten van een oorspronkelijk loopvlak, die in het veld zijn aanzien als vullingslagen van een depressie (Dyselinck, 2005; Dyselinck, in voorb.).

2. Het materiaal²

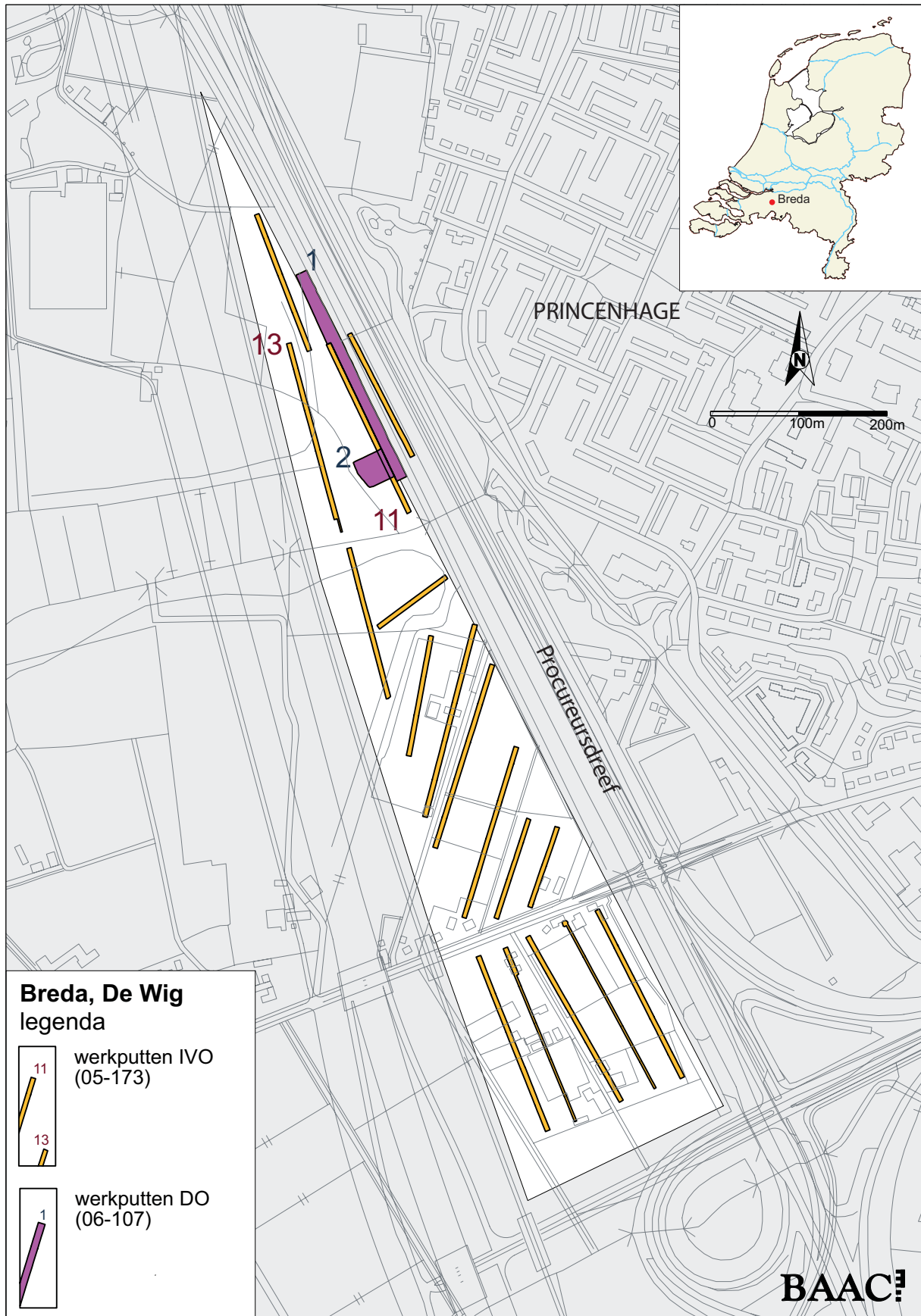
Tijdens het vooronderzoek in 2005 werden 111 vuurstenen opgegraven waarvan er 11 gemodificeerd zijn. Tijdens het definitief onderzoek van 2006 zijn er in totaal 293 artefacten opgegraven. Hieronder bevinden zich 9 fragmenten onbewerkte vuursteen, zodat het definitieve aantal uit 2006 op 284 komt. Het aantal bewerkte artefacten bedraagt 29, waarvan 2 uit Wommersom-kwartsiet.

<i>Verzamelde stukken vuursteen:</i>	293
- onbewerkt vuursteen (natuurproducten)	9
- <i>artefacten:</i>	284
- uit het late neolithicum	3
- uit het mesolithicum:	281
- van Wommersom:	19
<i>werktuigen</i>	2
- van vuursteen:	262
<i>werktuigen</i>	27

Tab. 1 – Breda-Princenhage. Overzicht van de vuursteen verzameld tijdens het Definitief Onderzoek in 2006.

1. In mindere mate zijn er in 2005 ook enkele vuursteen artefacten opgegraven in proefsleuven 10 en 13. Een uitzonderlijke vondst was de midden-paleolithische schaver die in proefsleuf 10 aan het licht kwam (Dyselinck? in voorb.).

2. Dijkstra, in voorb.

In 2005-2006 zijn er 395 artefacten geborgen waarvan 40 stuks gemodificeerd zijn (9.875 %). Wanneer we ons beperken tot het mesolithicum dan betreft het 392 artefacten waarvan er 39 bewerkt zijn (10.05 %) wat voor het mesolithicum voor Nederland en met name in het zuidwestelijke deel van Nederland een vrij hoog percentage is. Normaliter zou dit percentage tussen de 2 en 4,5 liggen (Newell, 1975).

Een drietal artefacten zijn in het laat-neolithicum te plaatsen. Het betreft een tweetal afslagen van twee verschillende geslepen bijlen. Het derde artefact is een bifaciaal geretoucheerde kling, ook wel plano-convex mes genoemd, die in het laat-neolithicum en de vroege-bronstijd te plaatsen is.

Van de totaal 111 artefacten die zijn gevonden tijdens het vooronderzoek zijn er 6 stukken vervaardigd uit Wommersom-kwartsiet waaronder een C-spits. Een ander artefact is vervaardigd uit *Phtanite d'Ottignies*. Tijdens het definitief onderzoek zijn 19 stuks gevonden die uit Wommersom-kwartsiet zijn vervaardigd, waaronder 2 bewerkte.

De meerderheid van het mesolithisch vuursteen is van uitstekende kwaliteit. Het betreft een fijnkorrelige glasachtige silex met een roodbruin-oranje soms overgaand in licht tot donker blauw-zwarte kleur. Restanten van de cortex zijn erg afgesleten. Opmerkelijk is dat deze soort vuursteen ook is aangetroffen op een jongpaleolithische vindplaats in Tongeren (B; Bink, in voorb.).

Aan werktuigen leverde de vindplaats een zestal spitsen op. In 2005 bedroeg dit aantal reeds 3, met name een B-spits, een C-spits en een trapezium. Dit werd in 2006 aangevuld met nog een B- en C-spits en een *feuille de gui*-spits. Volgens de spitsentabel van Newell komen C-spitsen voor vanaf de vroege fase van het mesolithicum (7800 tot 5800 C14-jaren geleden = boreaal mesolithicum). De B-spitsen hebben een langere gebruiksperiode vanaf 7000 tot 4500 C14-jaren geleden (Newell, 1975). Arts en Verhart hebben een nieuwe chronologische indeling waarbij het vroeg-mesolithicum loopt van 9500 tot 8600 BP, het midden-mesolithicum van 8600 tot 7800 BP, en het laat-mesolithicum van 7800 tot 6500/5500 BP (Arts & Verhart, 2005).

Wat de B-spitsen betreft zijn deze al in laat *Federmesser*-Tjonger-groepen geconstateerd zij het sporadisch. Ze komen al meer voor vanaf de Ahrensburg-cultuurgroepen om in het laat-Ahrensburg frequent op te treden (Deeben, Dijkstra & van Gisbergen, 2000, 2000-2001).

De *feuille de gui*-spits is jonger dan de C-spits;

deze verschijnt pas rond 4500 v.Chr. maar lijkt door te lopen tot in het midden- neolithicum.

Dit geldt ook voor de trapezium-spits (vierhoek), die in 2005 tijdens het vooronderzoek is gevonden. In Thieusies waar een Michelsberg-groep werd opgegraven kwamen dit type spitsen nog steeds voor naast de kern- en afslagbijlen en geslepen bijlen! (Vermeersch & Walter, 1992).

Hoewel de vindplaats grotendeels licht gebioturbeerd is, lijkt vast te staan dat deze in het laat-mesolithicum kan geplaatst worden. Eveneens is het voorkomen van een gekerfde kling (*Montbanie*-kling) typisch voor deze periode. Het gebruik van Wommersom-kwartsiet en *Phtanite d'Ottignies* is met een dergelijke datering niet in tegenspraak. Wel moet worden opgemerkt dat Wommersom nog tot in het midden-neolithicum wordt gebruikt maar dat werktuigen in deze steensoort dan snel in aantal afnemen.

3. Conclusie

Samenvattend kan worden gesteld dat ondanks de vermoedelijk horizontale en verticale dispersie van het materiaal de vindplaats slechts eenmalig of kortstondig is gebruikt, ondanks het feit dat de laagtes door *trampling* in de jongere periodes tot en met de IJzertijd deels zijn verstoord. Er zijn geen typologische verschillen op te merken in het materiaal om van meerdere periodes te kunnen spreken. Vooral de spitsen komen wat indeling en datering overeen in tijd en ruimte.

Een dergelijke mesolithische context waarvan de verplaatsing van het materiaal minimaal is en waarvan de artefacten in uitstekende conditie zijn, komt nauwelijks voor te Breda West. Slechts recent is een soortgelijke vindplaats aan het licht gekomen bij de opgravingen van de HSL. Te Effen-Noord (vindplaats 28) is mogelijk sprake van eenzelfde oude bodem. Het geheel aan vuursteen werd op basis van de werktuigen tevens gedateerd in het mesolithicum of vroeg-neolithicum dat door de aanwezigheid van Wommersom-kwartsiet wordt bevestigd (Meijlink, 2006).

Deze mesolithische vindplaats is belangrijk voor de regio Breda West gezien voorheen werd aangenomen dat *in situ* vindplaatsen onbestaand zouden zijn gezien de geomorfologische geschiedenis van de regio. Nu zijn op korte tijd twee los van elkaar staande vindplaatsen gedocumenteerd waarin sprake is van een redelijk dikke vondstlaag waarin verspreid vuursteenmateriaal wordt aangetroffen.

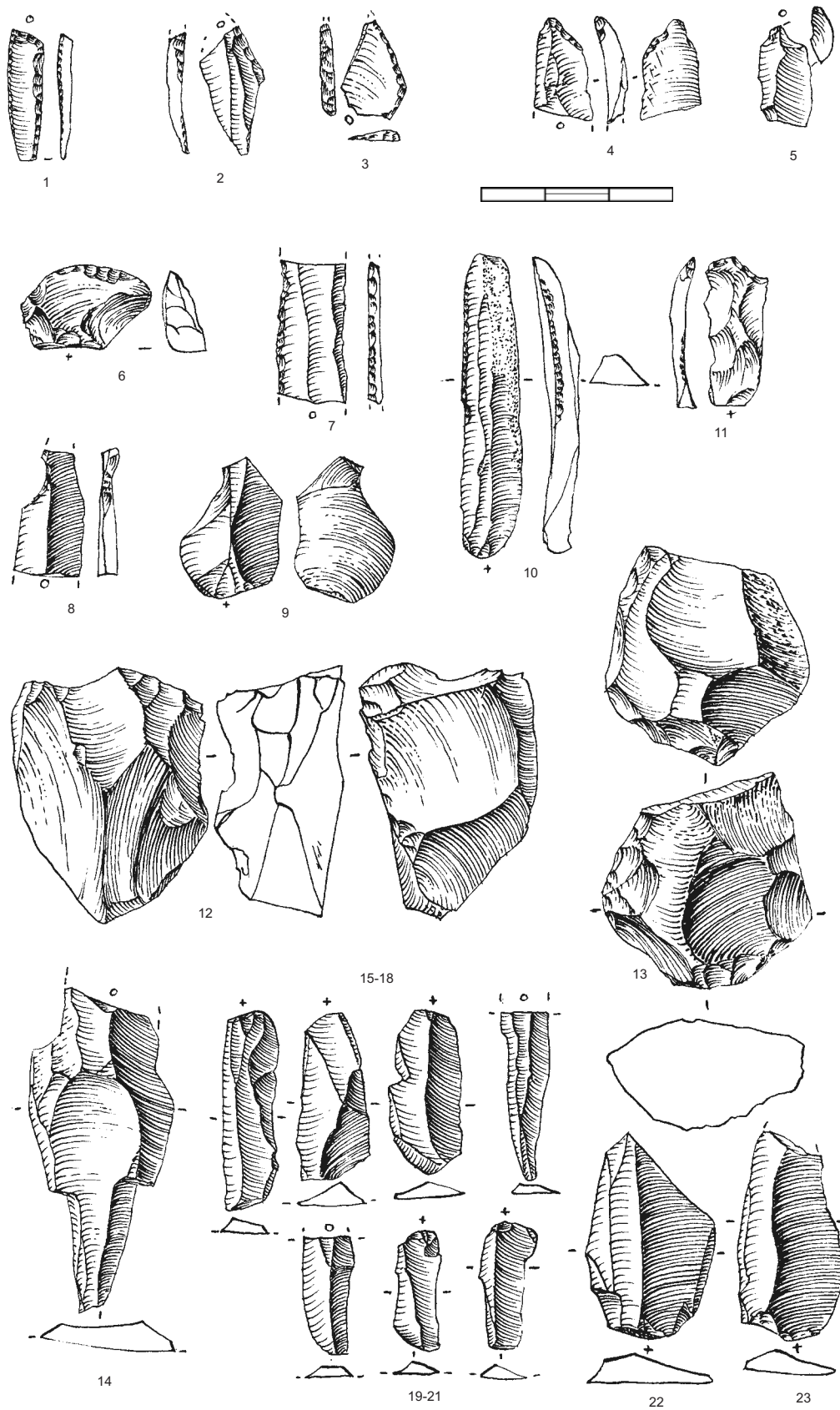

Fig. 2 —Breda-Princenhage. Selectie van de vuursteen die is opgegraven tijdens het vooronderzoek in 2005 (tekening door P. Dijkstra).

Bibliografie

ARTS N. & VERHART L., 2005. Het Mesolithicum in Zuid Nederland. In: DEEBEN J., DRENTHE E., VAN OORSOUW M. F. & VERHART L. (red.), *De steentijd van Nederland*. *Archeologie*, 11/12: 171-200.

BINK M., in voorb. *Tongeren Pliniusbron, Definitief Onderzoek*. 's Hertogenbosch (BAAC-rapport 06-177).

DEEBEN J., DIJKSTRA P. & VAN GISBERGEN P., 2000. Some new 14C dates from sites of the Ahrensburg culture in the Southern Netherlands. *Notae Praehistoricae*, 20/2000: 95-109

DEEBEN J., DIJKSTRA P. & VAN GISBERGEN P., 2000-2001. Nieuwe C14-dateringen van de Ahrensburg-cultuur in Zuid-Nederland. *Archeologie*, 10: 5-19.

DIJKSTRA P., in voorb. *Vuursteen*. In: DYSELINCK, T., *Breda-Princenhage De Wig, Definitief Onderzoek*, 's Hertogenbosch (BAAC-rapport 06.107, Archeologische Rapporten Breda, 31).

DYSELINCK T., 2005. *Breda-Princenhage De Wig, Inventariserend Veldonderzoek door middel van proefsleuven*. 's Hertogenbosch (BAAC-rapport 05.173, Erfgoedrapport Breda, 9).

DYSELINCK T., in voorb. *Breda-Princenhage De Wig, Definitief Onderzoek*. 's Hertogenbosch (BAAC-rapport 06.107, Archeologische Rapporten Breda 31).

KOSTER A. A., TAAYKE E. & BERKVEN R., 2004. Materiële cultuur uit de periode Laat-Neolithicum – Midden-Bronstijd. In: KOOT C. W. & BERKVEN R. (ed.), *Bredase akkers eeuwenoud, 4000 jaar bewoningsgeschiedenis op de rand van zand en klei*, Breda (Rapportage Archeologische Monumentenzorg, 102; Erfgoedstudies Breda, 1): 79-93.

MEIJLINK B. H. F. M., 2006. Steentijd en Bronstijd. In: KRANENDONK P., VAN DER KROFT P., LANZING J. J. & MEIJLINK B. H. F. M. (ed.), *Witte vlekken ingekleurd*. *Archeologie in het tracé van de HSL-Zuid*, Deel 1 – Tekst, Amersfoort (Rapportage Archeologische Monumentenzorg, 113): 187-200.

NEWELL R. R., 1975. Mesolithicum. In: VERWERS G. J., *Noord Brabant in Pre- en Proto-historie*, Oosterhout: 39-51.

VERHAGEN J. H., 1984. *Prehistorie en vroegste geschiedenis van West-Brabant*. Waalre (Bijdragen tot de studie van het Brabantse heem, deel 24).

VERMEERSCH P. M. & WALTER R., 1980. *Thieusies, Ferme de L'Hosté, site Michelsberg I*. Brussel (Archaeologica Belgica, 230).

Pieter Dijkstra & Tina Dyselinck
BAAC bv, Graaf van Solmsweg 103
NL - 5222 BS 's-Hertogenbosch
Nederland
t.dyselinck@baac.nl